

ERGENLERDE OYUN BAĞIMLILIĞI VE AİLE İŞLEVSELLİĞİ

GAMING ADDICTION IN ADOLESCENTS AND FAMILY FUNCTIONALITY

Sibel ŞAHİN

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Aile Danışmanlığı Ve Eğitimi Anabilim Dalı, Aile Danışmanlığı Ve Eğitimi Bilim Dalı, sibell.koc28@gmail.com

İstanbul / Türkiye

ORCID: 0009-0008-4645-0505

ÖZET

Araştırma bulgularına genel olarak bakıldığında internetin ve teknolojinin çok yaygın bir biçimde kullanılması gençlerin sosyal medya kullanımını artırmaktadır. Ve çok ilgi çeken bir platform olarak oyun görülmektedir. Gençlerin sürekli olarak oyunu düşünmesi, zamanlarını oyun oynamak üzerine planlamaları onları birer oyun bağımlısı yapmaktadır. Oyun bağımlılığı gençleri hem psikolojik hem sosyal açıdan etkilemektedir. Gençlerin oyun bağımlısı olmaları arkadaşlık ilişkilerini, aile ilişkilerini olumsuz yönde etkiler. Bu olumsuzluklar arkadaşlarıyla sağlıklı bir iletişim kuramama, aile içinde kargaşalar olmaktadır. Bu nedenle aile işlevselliğinin aileler tarafından etkin kullanılması gerekmektedir. Etkin kullanıldığı süreçte gençlerin, aile bireylerinin mutluluk oranları yükselecektir. Aynı zamanda bu aileler tarafından yetiştirilen gençlerin, psikolojik olarak daha sağlıklı bireyler olduğu, kendilerini daha iyi hissettikleri, arkadaşlık ilişkilerinin daha sağlıklı olduğu ve daha başarılı oldukları görülmektedir. Bu sayede aile işlevselliği etkin olan ailelerin çocukları mutlu oldukları bir aile içinde olmaları dolayısıyla, oyun oynadıkları zaman dilimi aile işlevselliği etkin olmayan ailelerin çocuklarına göre daha azdır. Böylece oyun bağımlısı bir birey olmaktan uzaklaşmaktadırlar. Oyun bağımlılığı ile aile işlevselliğini araştırmak öncelikle ailelere, eğitimcilere, bu alanda çalışan uzmanlara yol göstereceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Oyun Bağımlılığı , Aile İşlevselliği

ABSTRACT

When we take a general look at research findings, the widespread use of the internet and technology significantly increases the social media engagement of young individuals. Gaming, in particular, stands out as a highly captivating platform. The constant thoughts about games and the allocation of their time predominantly for gaming turn them into gaming addicts. Gaming addiction affects young people both psychologically and socially. Their addiction negatively impacts friendship and family relationships, leading to difficulties in healthy communication with friends and chaos within the family. Therefore, effective utilization of family functionality is crucial. When used effectively, the happiness levels of young individuals and family members will rise. Simultaneously, it is observed that individuals raised by such families are psychologically healthier, feel better about themselves, have healthier friendships, and are more successful.

Consequently, families with effective functionality have children who spend less time gaming compared to those from families with ineffective functionality. Thus, they distance themselves from becoming gaming addicts. Investigating the correlation between gaming addiction and family functionality is believed to guide families, educators, and professionals in this field.

Keywords: Gaming Addiction, Family Functionality

Giriş

Bireyler doğum ve ölüm arasında birçok gelişimsel dönemden geçerler. Bu dönemlerden biride ergenliktir. Psikolojik olarak bireyin bağımsızlığına geçiş yapmayı istediği, yenilik arama ve risk alma ile davranış değişikliklerinin belirgin olarak gözüktüğü bir geçiş evresidir (Spear, 2000). Ergenlik birçok çatışmanın görüldüğü, duygu patlamasının yaşandığı, adrenalinin en yüksek seviyelerde gözlemlendiği bir dönemdir. Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle çocukların, ergenlerin ve yetişkinlerin oyunlara ulaşımı tablet, telefon, bilgisayar sayesinde kolaylaşmıştır. Bu sayede insanlar kendilerini engelleyemedikleri bir duyguyla, zamanlarının çoğunu oyun oynayarak geçirmeye başlamıştır. Haz aldıkları bu eylemle uzun süre vakit geçirmekte ve giderek geçirilen zamanın boyutu artmaktadır. Durum kontrol dışı bir hal almaktadır. Bu durum literatürde oyun bağımlılığı olarak adlandırılmaktadır. Bu sebeple gençlerin okul başarısı ve sosyal hayatları olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Elbette ki bu durumun kaçınılmaz sonuçlarında biride oyun bağımlılığı olan gençlerin aile ilişkilerinin bozulmasına yol açtığı düşünülmektedir. Bu çalışma literatür tarama yöntemi ile gerçekleştirilen bir derleme çalışmasıdır. Oyun bağımlılığı ve aile işlevselliği incelenmiştir. Bu tür çalışmaların yapılması, ergenlerin sağlıklı ve daha başarılı yaşamaları açısından fayda sağlayacağı öngörülmektedir.

Ergenlik; 12–24 yaş arası kapsayan (Kulaksızoğlu, 2013), fizyolojik, psikolojik değişimlerin olduğu dönemdir (Adrews, Ainley ve Frydenberg, 2004). Ergenlik; stres ve fırtına dönemi (Jensen ve Nutt 2017), hırsın arttığı, aşırılığın olduğu, hormonların sebep olduğu karışıklıklarla dolu bir dönem (Steinberg, 2017) olarak belirtilmiştir. Ergenlik dönemi çocuğun babasıyla kurduğu kuvvetli bir bağı geride bırakma dönemi yani yasını tutma dönemidir (Parman, 2000).

Cinsellik olarak bakıldığında, ergen bu dürtülerini kontrol altına almayı öğrenir ve vücudunu, değişimleri kabullenmeye başlar. Bu dönemini zor geçiren ergenlerde olur. Bunun sonucunda depresyona girebilirler (Aydın, 2015).

Ergenlik döneminin sağlıklı bir şekilde geçirilmesi, en büyük etken olan doğu anne baba tutumlarının sergilenmesine bağlı olarak şekillenecektir. sağlıklı bir tutum karşısında ergenler, ruhsal ve fiziksel açıdan dengeli ve uyumlu birer yetişkin olarak hayata katılırlar. Ebeveynlerin çocuk sahibi olma yaklaşımındaki tutumları, gelecek nesillerin yaşantılarını büyük oranda etkileyecektir (K. O. Ç., 2004).

Literatürde ergenlik ile ilgili yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır. Ergenlikle ilgili tarihte yapılan ilk çalışma G. Stanley Hall'ın " Adolescence"dir (Ekşi, 1990). Bu çalışmada Hall ergenliği; insanların uygarlığa geçişi olarak ifade etmektedir. Ergenlerin yaşadıkları çevrede kendi konumlarını bulmaya çalıştıklarını savunmaktadır.

" Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri " adında Mustafa KOÇ' un yapmış olduğu çalışmaya göre ergenlik döneminin özellikleri önemle vurgulanmış ve gelişimsel değerlendirmesinden bahsedilmiştir. "Ergenlik Döneminde Beynin Yapısal ve Nörokimyasal Değişimi " adlı Gonca Çelik'in çalışmasında ergenlerin sahip oldukları farklı beyin gelişimlerinin psikolojilerini nasıl etkiledikleri ve salgılanan hormonlarının yaşamlarında yaptığı değişiklikleri anlatılmıştır. Esen Dinçel'in " Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler " çalışmasında, ergenlik dönemi gelişiminin görevleri ve bu görevlerin kişilerin yaşamını nasıl etkileyeceği çalışılmıştır. Serdar Kenan Gül ve İsmail Dinçer Güneş'in çalışması olan " Ergenlik Dönemi Sorunları ve Şiddet" te konu; ergenlik dönemi sorunları olan, şiddet, bir çeteye dahil olma ve madde kullanımından dolayı ailelerin bilinçlendirilmesi, bu dönemi en iyi şekilde geçirebilmeleri için, gençlerin desteklenmesi çalışılmıştır.

Oyun bağımlılığı; bireyin oyun oynama isteği üzerindeki iradesinin azalmasıyla, sosyal ilişkilerinin yerini alması ve olumsuz sonuçlar doğurmasına rağmen oyun oynamaya devam etmesidir (Arıca, Dinç, Yay ve Griffiths, 2018). Oyun bağımlılığı kişinin, zamanının çoğunda oyunu düşünmesi, ondan kopamaması, yükümlülüklerinin yerine getirmeyerek sosyal aktiviteler yerine oyunu tercih edecek şekilde davranış sergilemesi (Horzum, 2011), inatçı ve uyumlu olmayan tutum sergilemesi (Gökçearslan ve Dorukoğlu, 2014), olarak tanımlanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2018 yılında sunulan " Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılması" kitabında oyun oynama bozukluğu bir hastalık olarak ifade edilmiştir (Arıca, Dinç, Yay ve Griffiths, 2018). Böylelikle sorunun büyüklüğü dile getirilmiş olmuştur. Oyun bağımlılığında cinsiyet üzerinden bakıldığında, erkeklerde daha fazla görülmüştür (Yavaş, 2020).

Ergenlerde oyun bağımlılığı konusunda ölçekler bulunmaktadır. Araştırmalarda yaygın olarak kullanılan "Ergenler İçin Oyun Bağımlılığı Ölçeği" bunlardan biridir. Ergenler için oyun bağımlılığı ölçeği, ergenlerin oyun bağımlılığına olan eğilimlerini ölçmek ve uygun stratejiler geliştirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 7 faktör ve 21 maddeden oluşmaktadır. Bu 7 faktör; " belirginlik ", " nüksetme", " dayanıklılık ", " durum değiştirme", " çatışma", " sorunlar ", " geri çekilme" dir. Her faktörde 3 madde yer almaktadır. Ölçeğin derecelendirilmesi 5'li likert tipindedir. Değerlendirmeler, "Asla (1), Nadiren (2), Bazen (3), Sıklıkla(4) ve Çok Sık(5) olarak puanlanmıştır. Ölçeğin test edilmesi için doğrulayıcı faktör analizi tekniği kullanılmıştır, yapı geçerliliğini test etmek amacıyla birinci düzey doğrulayıcı faktör kullanılmıştır. Sonucunda uyum indekslerinin iyi sonuçlar ürettiği gözlenmiştir. RMSEA değeri 0.062 [χ^2 (165, N=265) = 271.01, $p < .000$, RMSEA= 0.049, S-RMR= 0.046, GFI= 0.91, AGFI= 0.88, CFI= 0.99, NNFI= 0.98, IFI= 0.99] dir. Ölçeğin orijinalinde güvenilirlik katsayısı Cronbach α değeri 0.94 olarak bulunmuştur ve uyarılama sonucunda bu değer 0.92 dir (İlgaz, 2015). Bu ölçme aracıyla oyun bağımlılığına olan eğilimin belirlenip uygun stratejiler geliştirilebilir. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik verilerinin sonuçlarına göre, araştırmalar için kullanılacak yeterlilikte olduğu görülmektedir.

Literatürde oyun bağımlılığını incelediğimizde şu çalışmalar görülmektedir. Aylin Yalçın Irmak ve arkadaşının yaptığı çalışma " Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği Türkçe Formunun geçerliliği ve güvenilirliği": bilinçli bir şekilde kullanılan teknolojinin faydalarından biri dikkat becerilerinin gelişmesidir. Bir de bilinçsiz internet kullanımı vardır ve davranış bağımlılığı, duygu durum bozuklukları olarak sorunlar ortaya çıkabileceğini vurgulamaktadır.

Chiu, Lee ve Huang (2004), yaptıkları çalışmada, oyun bağımlılığının direk olarak başarı ile ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Muslu ve Bolışık (2009) çalışmasında: büyük bir sorun haline gelen oyun bağımlılığı; oyunların, şiddet içerikli olması, hırsızlığa yöneltmesi, cinsellik objeleri içermesi sebebiyle, insanlarda çökkünlük hissi oluşturduğunu ortaya koymuştur.

Aile işlevselliği genelde, ailenin uyum ve ailenin bütünlüğü (Bulut, 1993), bireylerin sosyalleşmesi, kültürün aktarımı (Cüceloğlu, 1993) işlevlerini içeren ve bu işlevleri düzgün bir biçimde yerine getiren eğitici aileler olarak tanımlanmaktadır (Bragg, 2014). Aile işlevselliği; aile tarafından, aile bireylerinin ihtiyaçlarının karşılanmasında sevgi, açık iletişim, saygı, destek, bağlılık gibi ailenin iyilik halinin asıl yönlerinin ne kadar kısmının sağlandığıdır (Vitale, 2016). Aile işlevselliği; aile üyelerinin birbirlerine olan tepkilerini ve değişiklikleri anlayışlı olarak karşılamayı destekler (Walsh, 2012).

Aile işlevselliği, ailedeki bireylerin bağlarını kuvvetlendirmek için, bireylerin sağlığını sürdürmesi için temel görevleridir olarak tanımlanmaktadır (Bertalanffy, 1940). Aile işlevselliğinin kapsadığı işlevler mevcuttur. Bunlar şöyledir; aile sorunları çözebilir, ailedeki bireyler arası iletişim açık ve nettir, bir kişiye verilen sorumluluk o kişi tarafından yerine getirilebilecek düzeydedir, sonuç ne olursa olsun duygu ifade edebilme özgürlüğüne sahiptirler, bireyler birbirlerine güvenirlir (Miller, Ryan, Keitner, Bishop, Epstein, 2000).

Aile işlevselliği duygusal bağlılık, değişime karşı benzeşme ifadelerini kapsamaktadır (Koutra, 2014). Aile işlevselliği; ait olma, sevgi gibi önemli yönleri aileye nasıl kazandırabileceğimizi belirler ve ailenin kara alma, kural koyma, başarma gibi durumları açıklar(Solmaz, 2019).

Aile eğitimin başladığı ilk yer olması sebebiyle, ailedeki sağlıklı olmayan davranışların düzeltilmesi, sorunların giderilmesi, ailenin işlevselliğini olumlu yönde artıracaktır(Solmaz, 2019). Aile işlevselliğinin etkin olması, bireylerin başarılarının ve ekonomik seviyelerinin artmasına da katkı sağlayacaktır (Solmaz, 2019).

Aile işlevselliği; tepki, iletişim düzeyi, davranış kontrolü gibi unsurları bünyesinde barındırır ve bu unsurlar sağlıklı ve sağlıksız ailelerin belirlenmesini sağlar (Kandemir Çelik, Ö., 2017). Eğer sorun çözebilen, birlik ve beraberliğin olduğu aileyse sağlıklı, işin içinden çıkılmaz bir hal alıyorsa ve sorun çözülemiyorsa sağlıksız aile olarak adlandırılmaktadır (Kandemir Çelik,Ö., 2017). Aile işlevselliği konusunda kullanılan ölçeklerden biri “Aile Değerlendirme Ölçeği” dir. Aile Değerlendirme Ölçeği, ailelerin işlevlerini yerine getirebildikleri ve getiremedikleri alanların saptanmasını sağlayan bir ölçektir. Ölçek Amerika’da bulunan Brown üniversitesi ve Butler Hastanesi tarafından 1983 yılında geliştirilmiştir.1983 yılında geliştirilen ölçek Mc Master Aile İşlevleri Modelinin aileler üzerinde uygulanmasıyla elde edilmiştir. Toplam 60 maddeden, 7 alt ölçekten oluşan ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği Türkiye’de 1990 yılında I.Bulut tarafından yapılmıştır (Kandemir Çelik, Ö., 2017). 7 alt ölçek; problem çözme, iletişim, roller, tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterebilme, davranış kontrolü ve genel işlevlerdir (Epstein, 1983). Seçenekler aynen katılıyorum, büyük ölçüde katılıyorum, biraz katılıyorum, hiç katılmıyorum şeklindedir. Puanlar her alt ölçek için toplanır ve 7 ayrı puan elde edilmiş olur. 2 sayısı ayırt edicidir ve 2’ nin üzerindeki puanlar aile işlevselliğinde saygısızlığa gidişin göstergesidir.

Aile işlevselliği ile ilgili literatür taraması yapıldığında; Merve Çalışkan (2017) “üstün yetenekli çocuklara sahip ailelerin aile işlevselliği” adlı çalışmanın konusu üstün yetenekli çocukların ailelerinin yetersiz olması ya da yetersiz hissetmesinin sonuçları, çocuklarda oluşabilecek sorunların araştırılıp, ailelerin işlevselliklerinin artırılması için çalışılmıştır. Temel (2011) “ suçta yönelmiş çocukların aile işlevselliğinin belirlenmesi” çalışmasında çocukların suça eğilimleriyle işlevsellik arasında bir bağlantı bulamamıştır. Başka bir çalışmada 7 – 15 yaş aralığındaki öğrencilerin aile işlevselliğinin matematik puanlarına etkisi incelenmiştir, sonucunda aile işlevselliğinin puanlarının iyi olmasında büyük etkisinin olduğu görülmüştür(Lefebvre, 2008). Fatoş Bulut Ateş (2012) çalışması “ ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliği ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi” sonucunda ulaşılan bulgular şöyledir: ergenlerden sağlıksız işlev gösteren kesim, sağlıklı işlev gösterenlere göre daha çok kural dışı davranış sergilemişlerdir. Aile işlevselliğiyle ilgili yapılan diğer bir çalışma Özlem Kandemir Çelik (2017)’in “Engelli bir çocuğa sahip olan ailelerin sosyodemografik özellikleri ve aile işlevselliği ile ebeveynlerin uyuşturucu madde, alkol ve sigara kullanım davranışları arasında ilişki ”adlı çalışmasıdır. Çalışmanın sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Sonuç olarak, bu çalışma literatür tarama yöntemi ile gerçekleştirilen bir derleme çalışmasıdır. Ergenlerde oyun bağımlılığı ve aile işlevselliği konusu incelenmiştir. Bu derleme çalışması alanda yapılacak olan çalışmalara ışık tutabilir. İleride bu konuda farklı örneklem grupları ile ilişkisel tarama çalışmalarının yapılması önerilmiştir.

KAYNAKÇA

- Mustafa, K. O. Ç. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 231-238.
- Ekşi, A.(1990). *Çocuk, genç, ana babalar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- YALÇINIRMAK, A., ERDOĞAN,S., *Digital Oyun Bağımlılığı Ölçeği Türkçe formunun geçerliliği ve güvenilirliği*, *Anadolu Psikiyatri Derg* 2015; 16(Özel sayı.1):10-18
- Chiu, S.I., Lee, J.Z.,&Huang, D.H. (2004). *Video game addiction in children and teenagers in Taiwan*. *CyberPsychology&Behavior*, 7(5), 571-581.
- Muslu, G.K. ve Bolışık, B.(2009). *Çocuk ve gençlerde internet kullanımı*, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülten*, 5,2009,445-450.
- Horzum, M. B. (2011). *İlköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 56-58.
- Gökçearslan, Ş. Ve Durakoğlu, A.(2014). *Ortaokul öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. *Ziya Gökalp Eğitim Dergisi*, 23(2014) 419-435.
- Epstein, N.B.,Baldwin L.M., Bishop D. S. *The McMaster Family Assesment Device*, *Journal of Marital and Family Therapy*. 1983;9:171-180
- Yavaş, G. (2020). *Ergenlerin öznel iyi oluşu artırma stratejileri, oyun bağımlılığı ve akran ilişkilerinin, öznel oluş ile ilişkisinin incelenmesi* (Master's thesis, Biruni Üniveristesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Koutra K., Triliva S., Roumeliotaki T., Stefanakis Z., Basta M., Lionis C., Vgontzas AN. (2014). Family functioning in families of first – episode psychosis patient as compared to chronic mentally ill patients and healthy controls. *Psychiatry Research*, 219(3), 486-496.
- Solmaz, İlhan Ecem Tapanıyğit.(2019) İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinde aile işlevselliğinin ve algılanan ödev başarılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi.
- İlgaz,H.,(2015), *Adaption of Game Addiction Scale for Adolescents into Turkish*
- Polat, S.(2010). *Şizofreni Hastaları ve Kardeşlerinde Düşünce Bozukluğu ve Aile İşlevleri ile İlişkileri*.
- Kandemir Çelik, Ö.(2017). *Engelli bir çocuğu sahip ailelerin sosyodemografik özellikleri ve aile işlevsellikleri ile ebeveynlerin uyuşturucu madde, alkol ve sigara kullanım davranışları arasındaki ilişki* (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)
- Gül, S. K., & Güneş, İ. D.(2019). *Ergenlik Dönemi Sorunları ve Şiddet*. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1),80.
- Jensen, E. F. Ve Nutt, A. E. (2017). *Ergen Beyni*. İstanbul: Hep Kitap.
- Steinberg, L.(2017). *Ergenlik*. Ankara: İmage Yayınevi.
- Andrews, M., Ainley. M. Ve Frydenberg, E. (2004). *Adolescent Engagement with Problem Solving Tasks: The Role of Coping Style. Self-efficacy and emotions*, Paper Presented at the AARE International Conference
- Kulaksızoğlu, A. (2013). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi
- Parman, T. (2000). *Ergenlik ya da Merhaba Hüzün*. İstanbul: Bağlam.
- Aydın, B.(2015). *Çocuk Ve Ergen Psikolojisi*. İstanbul: Nobel Yayıncılık
- Spear,L.P.(2000). *The adolescent brain anda ge-related behavioral manifestations Neuroscience and Biobehavioral Reviews* 24.
- Yavuzer, H. (2013). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Vitale, S. A. (2016). *Parent recommendations for family functioning with prader-willi syndrome: A rare genetic cause of childhood obesity*. *Journal of Pediatric Nursing*. 31, 47-54
- Ogburn, W.F.(1963). *Changinig Functions of The Family, Selected Studies In Marriage and The Family*. United States: Rinehart and Winston Inc

- Bulut, I. (1993). *Ruh Sağlığının Aile İşlevlerine Etkisi*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınlar,
- Cüceloğlu, D. (1993). Geliřtiren ana-baba. Yaşadıkça Eğitim Dergisi. Sayı:29.
- Bragg, P., Tekneci, P., Birey, P. *Çift ve Aile Terapilerinde Virginia Satir Modeli Derine Dalmak Örnekli*, Birey Aile Çocuk Terapileri Eğitim Yayınları: İstanbul, (2014).
- Wals, F. (2012). *Normal Family Proscesses: Growing Diversity and Complexity* (4. BaSKI).
- Özdemir, Y., & Çok, F.(2016). *Ergenlikte özerklik geliřimi. Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 4(36).
- Çalışkan, M. (2017). *Üstün yetenekli çocuklara sahip ailelerin aile işlevselliği* (Master's thesis, Hasan Kalyoncu Üniversitesi).
- Lefebvre, P., Merrigan, P., & Verstreete, M.(2008). *The Effects of School Quality and Family Fuctioning on Youth Math Scores: A canadian Longitudinal Analysis*. UQAM, mimeo.
- ATEŞ, A. G. F. B., & AKBAŐ, T.(2012). *Ergenlerde görölen kural dışı davranışların aile işlevselliği ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi*. Çukurova Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(2), 337-352